

ТРАНСПОЗИЦІЙНІ КОРЕЛЯЦІЇ ПРИКМЕТНИКОВИХ СИНТАКСЕМ У ПРЕДИКАТИВНИХ (ВТОРИННИХ) ПОЗИЦІЯХ

Лара Кучурян. Транспозиційні кореляції прикметникових синтаксем у предикативних (вторинних) позиціях.

У статті досліджено варіантні транспозиційні співвідношення прикметникових синтаксем у предикативних (вторинних) позиціях. Виявлено співвідносні варіантні транспозиційні форми прикметників, а саме відприкметникові дієслівні та іменникові синтаксеми. Схарактеризовано семантичні групи транспозитів та їх словотворчі засоби.

Ключові слова: транспозиція, прикметник, відприкметникове дієслово, іменник, плеонастичне словосполучення.

Лара Кучурян. Транспозиционные корреляции прилагательных синтаксем в предикативных (вторичных) позициях.

В статье исследованы варианты соотношения прилагательных синтаксем в предикативных (вторичных) позициях. Выявлено соотношения вариантовных транспозиционных форм прилагательных, а именно глагольные и существительные синтаксеми, образованные от прилагательных. Охарактеризованы семантические группы транспозитов и их словообразовательные средства.

Ключевые слова: транспозиция, прилагательное, глагол, существительное, плеонастические словосочетания.

Lara Kuchurian. Transposition correlations adjectival syntaxemes in the predicate (secondary) positions.

This article explores the variants transpositions value adjectives syntaxemes predicate in (secondary) positions. Revealed comparable transpositions variant forms of adjectives, of verb derived from the adjective and noun syntaxemes. Author determined transposition semantic groups and their derivation means.

Key words: transposition, adjective, verb derived from the adjective, noun, pleonasm phrases.

У теорії синтаксичної номінації особливе місце посідає явище транспозиції. Суть транспозиційної номінації полягає в тому, що слова, які належать до однієї синтаксичної категорії, переходять в іншу, у такий спосіб набуваючи нових характеристик. Слово, що зазнало трансформації, виконує нову функцію та набуває морфологічних показників того класу слів, у яке воно перейшло.

Явище трансформації в мові глибоко вивчали французькі граматики Л. Клед, А. Сеше, Ш. Баллі, Л. Теньєр та ін. Одним із перших, хто взяв до уваги проблему видозмін, був Л. Клед. Альберт Сеше виокремив три загальні типи транспозицій, а саме: перехід дієслова в іменник, прикметника в іменник та прикметника в дієслово [17, с. 16–17].

Грунтовніше досліджуване явище аналізував Ш. Баллі у своїй фундаментальній праці „Загальна лінгвістика та питання французької мови” (1932 р.). Учений зазначив, що „завдяки міжкатегорійним замінам думка звільняється, а форма вираження збагачується та набуває різних відтінків” [1, с. 143]. Ш. Баллі констатує: „саме аналіз транспонованих форм та їх перехід у форми, вільні від будь-якої транспозиції, повинен превалювати в процесі вивчення будь-якої мови рівноправно, як систематичне вивчення тих ресурсів, які забезпечують транспозицію, являють собою надійний інструмент для стилістичної практики та збагачення засобів вираження” [1, с. 143].

Л. Теньєр тлумачив транспозицію як спосіб вираження думки, що відбиває дух конкретної мови. У своїх працях лінгвіст уживав термін „трансляція”, замість „транспозиція”. Деякі лінгвісти схильні вважати, що вчення Л. Теньєра про „трансляція” було певною передумовою для подальшого розвитку транспозиційної теорії, зокрема в синхронному, діахронному та зіставному аспектах [17, с. 17]. Щодо синхронного підходу (який нас цікавить найбільше), дослідник довів, що це явище безпосередньо пов'язане з мовними видозмінами, які трапляються у вивчені паралельних, співвідносних засобів вираження тих чи тих значень. До мовних перетворень Л. Теньєр уналежив: зміну кількості елементів висловлення через їх додавання чи зменшення; зміни якості, тобто формальні видозміни самих елементів; зміну типів зв'язку між елементами висловлення [17, с. 18].

Заслугове поцінування типологія трансформацій, що її запропонував Л. Теньєр. Він розрізняв два ступеня „трансляцій”: перший – перехід слова з одного функціонального класу в інший, другий – перехід дієслівного ядра речення в іншу категорію. Щодо першого типу трансляцій, то він охоплює два внутрішньокатегорійні (напр., зміна часової форми дієслова) та міжкатегорійні (перехід з однієї категорії в іншу). До засобів трансляції Л. Теньєр уналежнював три їх типи: афіксація, „порожні слова” (прийменники, сполучники, артикли) та нульовий показник [17, с. 17]. Лінгвісти, досліджуючи трансляції Л. Теньєра, помітили, що вчений тлумачить це поняття ширше, з опорою на логіку.

Наприклад, до транспозиції мовознавець уналежнив і вияви модифікаційних, інтерверсивних і метатаксічних співвідношень, які варто досліджувати на новітніх засадах.

Основною ознакою транспозиційних співвідношень є зміна частиномовного статусу слів в однаковій синтаксичній позиції. Частиномовну належність слів та їх граматичний статус активно досліджували українські вчені, зокрема І. Г. Матвіяс [15], І. К. Кучеренко [13], М. В. Леонова [14], І. Р. Вихованець [6], О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський [2], А. П. Загнітко [12] та інші.

Класифікуючи частини мови, сучасні українські граматисти І. Р. Вихованець та К. Г. Городенська використовують гетерогенну систему з опорою на три принципи, а саме семантичний, морфологічний та синтаксичний. На основі цієї класифікації І. Р. Вихованець виокремив лише чотири частини мови (іменник, прикметник, дієслово та прислівник), а К. Г. Городенська додала до них ще й числівник, проте лише за семантичною ознакою. На основі гетерогенної системи трьох принципів І. Р. Вихованець уперше веде мову про три ступеня взаємопереходів частин мови, які уподібнюються до трьох типів транспозицій: семантичної, морфологічної та синтаксичної. У нашому дослідницькому полі перебувають транспозиції, які розвиваються саме на синтаксичному ґрунті.

Лінгвісти виділяють у складі транспозиції три її складники: транспоноване слово, транспозит та транспозитор. Транспонованим словом вважають той компонент, що зазнав транспозиції. Слово, яке з'явилося внаслідок транспозиції, називають транспозитом. А назву „транспозитор” отримав той граматичний елемент, за допомогою якого відбувається перехід транспонованого слова в транспозит [4, с. 59].

І. Р. Вихованець зауважив, що відповідно до типів граматичних одиниць або ж категорій, які зазнають транспозиційних перетворень, прийнято виділяти три основні типи трансформацій, а саме реченнєві, частиномовні та графемні [4, с. 58]. Учення І. Р. Вихованця про трансформації в лінгвоукраїністиці залишається досить вагомим та пріоритетним, проте водночас спонукає і до подальшого та поглибленого вивчення цього явища на матеріалі сучасної української літературної мови.

На сучасному етапі розвитку українського мовознавства питання частиномовної транспозиції активно опрацьовують, окрім І. Р. Вихованця, ще й К. Г. Городенська [8], А. П. Загнітко [11], А. Ю. Габай [7] та інші.

Частиномовна транспозиція може бути повною та неповною в разі переходу слів з одного лексико-граматичного класу до іншого. Повна транспозиція пов'язана з утворенням слова іншого морфологічного класу. При неповній транспозиції відбувається зміна лише формально-граматичної функції вихідного слова без зміни його морфологічного статусу. Тому її ще називають синтаксичною [18].

Особливий внесок у розвиток теорії функціональної трансформації належить Н. В. Гуйванюк, яка у своїй монографії „Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць” (1999 р.) досліджує, зокрема, трансформації на рівні синтаксичних конструкцій [10]. Дослідниця зазначала, що основними умовами формування багатьох транспозиційних співвідношень у сучасній українській мові є спільність їх „категоріального значення, семантико-синтаксичної позиції й формально-синтаксичної позиції в реченні” [10, с. 168]. Автор подає приклад функціональної транспозиції присудка: *Дитина радіє*// *Дитина радісна*; *Мати тужить*// *Мати в тузі*, пояснюючи таку трансформацію спільністю категорійного значення стану в дієслова, прикметника та прийменниково-відмінкового предикатива. Отже, усі ці слова, які відрізняються частиномовною належністю, зазвичай описують той самий референт (денотат).

Спільний референт постає здебільшого через співвідношення первинних та вторинних мовних знаків. Як зазначає Н. В. Гуйванюк, що саме „на основі співвідношення первинних і вторинних функцій будуються основні формально-семантичні співвідношення в системі синтаксем” [10, с. 169], і взагалі дослідниця доходить висновку, що кожна частина мови розвивається по лінії формально-семантичних співвідношень первинних і вторинних значень, функцій та форм [10, с. 171].

Вторинні семантико- та формально-граматичні функції транспонованих компонентів набувають нових категорій тієї частини мови, у складі якої вони поширюються. Частиномовний перехід пов'язаний із синтаксичною позицією, оскільки відбувається переміщення первинної функції у вторинну зі збереженням ознак вихідної частини мови.

Проаналізуємо прикметникові синтаксеми в предикативних позиціях, відповідно у вторинних функціях, оскільки первинна функція для прикметника – означення. А також виявимо

варіантні транспозиційні форми прикметникових синтаксем, що виконують функцію присудка, на матеріалі паралельних текстів перекладів українською мовою першотвору.

Завдяки формально-граматичному закріпленню прикметника у вторинній (присудковій) позиції, за певних умов відприкметникові синтаксичні дієслова із семантикою набуття або ж становлення власне ознаки можуть трансформуватися на морфологічні дієслова. У предикатній функції якісні прикметники набувають граматичної процесуальності лише поєднуючись із морфемою напівзв'язкою *стати, зробитися*, отже, утворюючи синтаксичну аналітичну форму. Пор.: *Прохід трохи поширишав, тож Андрій міг випростатися* (Садовський М., с. 45) // *Ходник став трохи ширший, так що Андрій міг трохи розігнути ся* (Віль Ст., с. 84); *Після другої випитої склянки майстрові очі ожжили і проясніли* (Білорус М., с. 297) // *Після того, як майстер вихилив другу склянку, його очі стали живими й притомними* (Некрутенко Ю., с. 290); *У нас є прикмета, що той, кого не впізнали, збагатіє* (Білорус М., с. 325) // *В нас є прикмета, що той, кого не впізнають, стане багатим...* (Некрутенко Ю., с. 318); *...я дуже радий померти малим, бо, може, якби я виріс і став старим, моя маленька сестричка, котра живе тепер на небі, мене б забула...* (Черняхівська В., с. 138) // *...я радий померти маленьким, бо, може, якби я виріс, став дорослим і постарів, моя маленька сестричка, яка вже на небі, забула б мене...* (Пінчевський М., с. 135).

Також у предикативній позиції функціонують і варіантні форми зв'язково-іменні словоформи (із напівзв'язками *стати, зробитися* + прикметник) із відприкметниковими дієсловами із вказівкою на колір, пор.: *Маленький принц аж побілів од гніву* (Жаловський А., с. 305) // *Маленький принц став білим від гніву* (Базиланська І., с. 328); *Денедє червоніла між ними цегляна стінка, але й вона в багатьох місцях вже зовсім почорніла* (Віль Ст., с. 173) // *Де-не-де червонів поміж ними цегляний мур, та й той у багатьох місцях зробився вже зовсім чорний* (Садовський М., с. 92); *За мить їхні ноги витончилися і почервоніли* (Андрущенко І., с. 18) // *Тоді ноги у них постискалися, поробилися тонкими та червоними* (Попович Є., с. 9). Дієслова, які вказують на зміну кольору, передають вияв тимчасового стану суб'єкта як наслідок якоїсь дії або події, які спричинили цей стан.

Корелюють із прикметниками і дієслова, які сформулювались на основі прикметникових форм вищого ступеня порівняння, пор.: *Вона (Пампушка) стала червонішою од вишині і, заїкаючись, з обуренням сказала: „Я б вас дуже хотіла бачити на його місці, саме вас”* (Підмогильний В., с. 290) // *Вона (Пампушка) почервоніла, як вишня, і, заїкаючись від обурення сказала: „Хотілося б мені побачити вас на його місці”* (Терещенко Р., с. 339); *Відразу він (Римський) відсахнувся і став білішим від паперу* (Некрутенко Ю., с. 156) // *Ту ж мить він (Римський) сахнувся від неї і побілів, як крейда* (Білорус М., с. 165).

Спостерігаємо, що морфологізація відприкметникових синтаксичних дієслівних транспозитів стає можливою в разі використання префіксів *ви-, по-, з-, о-*, модифікуючи при цьому вихідну семантику якісного стану. Отже, формально-граматичними варіантами аналітичних синтаксичних морфем-напівзв'язок *стати, робитися* здебільшого є префікси *ви-, по-, з-, о-*, вживання яких зумовлено значенням і структурою вихідних прикметників.

Можливе нарощування префіксів *по-, з-*, і при напівзв'язках *стати* та *робитися*, пор.: *За мить їхні ноги витончилися і почервоніли* (Андрущенко І., с. 18) // *Тоді ноги у них постискалися, поробилися тонкими та червоними* (Попович Є., с. 9); *Тут Маргарита почала відчувати що ланцюг її поважчав* (Білорус М., с. 280) // *Тут Маргарита стала помічати, що її ланцюг зробився важчим, ніж був* (Некрутенко Ю., с. 273).

Дієслівна відприкметникова форма може ускладнюватися, крім префіксальних засобів, й за допомогою суфіксів, таких як *-і-, -ну-, -о-*. Особливу продуктивність серед афіксів виявляє суфікс *-і-*, який може поєднуватись із великою кількістю твірних прикметникових основ як непохідних, так і похідних [9, с. 44]. Як зауважує В. Богородицький, відприкметникові дієслова із суфіксом *-і-* виражають не початок дії, а передають набуття певного якісного стану, тобто тих якісних ознак, що названі твірними прикметниковими основами [3, с. 188]. Пор.: *Чи хворів хто на щось, зараз кликав Пацюка* (Хуторян А., с. 44) // *Як бував хто хворий чимось, зараз кликав Пацюка* (Рильський М., с. 276).

У позиції присудка дієслово з вмотивованою прикметниковою основою може співвідноситись із зв'язково-прикметниковою синтаксею (із наявною зв'язкою *бути*) або ж нульовою зв'язкою на позначення **ознаки, що сприймаються органами чуття**, пор.: **смак: А оскільки дичина не дуже смакує на сухе горло, нашому економові накажуть щороку доставляти тобі бочку іспанського**

вина... (Лісняк Ю., с. 431) // *А оскільки дичина не дуже смачна всухом'ятку, наш економ отримає наказ постачати тобі щороку барильце іспанського вина...* (Давиденко І., с. 362); **колір**, пор.: *Очі її були червоні й зовсім запухли від сліз* (Черняхівська В., с. 344) // *Очі в неї запухли й почервоніли* (Пінчевський М., с. 341); ознаки **зовнішнього вияву стану**, пор.: *Алеж змилуйтеся, як мені не сердитися?* (Чайківський Б., с. 8) // *Та якжеж тут не бути сердитим?* (Стадник Й., с. 21); ...але ось що **дивувало**: *звідки ж ялтинський містифікатор знає Волянда...* (Білорус М., с. 119) // ...та от що **було дивне**: *звідки ж ялтинський містифікатор знає Волянда...* (Некрутенко Ю., с. 109); *Я занедужаю щоразу, коли доводиться сюди приїжджати!* (Білорус М., с. 315) // *Я буваю недужим щоразу, як мені доводиться сюди приїжджати* (Некрутенко Ю., с. 308); *Олівер був дуже радий чимсь прислужитись...* (Черняхівська В., с. 145) // *Олівер страшенно зрадів цій нагоді прислужитись...* (Пінчевський М., с. 142); **фізичної якості людей та предметів**, пор.: *Високий земляний вал оперізував місто; де вал був нижчий, там виступали муровані стіни...* (Садовський М., с. 38) // *Високий вал землі окружав місто; де вал знижався, там висувалися камінні стіни...* (Віль Ст., с. 70); *Хлопчик страшенно змарнів і зблід, щоки йому глибоко позападали, а очі були великі й блискучі* (Черняхівська В., с. 137) // *Хлопчик був худий і блідий, щоки в нього позападали, а великі очі хворобливо блищали* (Пінчевський М., с. 134); *Ти говориш про свою старість таким тоном, мовби ми всі тому винуваті, що ти постарівся* (Осип Маковей, с. 16) // *Ти кажеш про свою старість таким тоном, начебто всі ми винні, що ти старий* (Вер А., с. 21); *Тобі перший я остогид...* (Осип Маковей, с. 16) // *Тобі ж перший я огидний* (Вер А., с. 21).

Отже, у більшості контекстів, коли прикметникова форма, утворена за допомогою напівзв'язок *стати, робитися*, співвідноситься із відприкметниковим дієсловом у предикативній позиції, спостерігаємо, що новий стан, приписаний суб'єктові, є недовготривалим, оскільки він був зумовлений певними тимчасовими причинами, які викликали відповідний стан. Значення перетворення знівельоване, коли прикметникова форма утворюється за допомогою зв'язки *бути*, яка констатує наявність ознаки чи властивості.

Варіантними формами у позиції присудка є дієслова з мотивованою прикметниковою основою та відкомпаративно-прикметникові синтаксеми із зв'язками *стати ще, зробитися ще*. Ці синтаксеми виражають у процесі розвитку зміну ступеня вияву ознаки, пор.: *Нетовариській з природи, він, після смерті дружини, ще більше замкнувся й дедалі частіше тікав од людей* (Андрущенко І.₂, с. 8) // *Нетовариській за натурою, він після смерті дружини став іще більш замкнений і відлюдкуватий* (Кононович Л.₂); *Геть почорнілі дерев'яні будинки з силою-силенною вистроплених із вікон жердок, іще побільшували той морок* (Садовський М., с. 92) // *Зовсім почорнілі дерев'яні хатки, з силою протягнулих з вікон жердок, робили темряву ще більшою* (Віль Ст., с. 173); *Туман погустішав, і хоч дощу не було, повітря просякло вологою так, що за кілька хвилин Оліверові брови й волосся взялися памороззю* (Пінчевський М., с. 170) // *Туман став ще густіший, а повітря так просякло вологою, що хоч дощу й не було, але за кілька хвилин брови та волосся Оліверові геть-чисто пообмерзали* (Черняхівська В., с. 173).

Ступень вияву міри ознаки (для прикметників) та стану (для дієслів) може бути виявлений у синтаксичній конструкції за допомогою прислівників із кількісно-означальною семантикою, пор. *Олівер був дуже радий чимсь прислужитись...* (Черняхівська В., с. 145) // *Олівер страшенно зрадів цій нагоді прислужитись...* (Пінчевський М., с. 142); *Ти хворів, хворів так тяжко, що тяжче й не буває* (Пінчевський М., с. 91) // *Ти був тяжко хворий, такий хворий, що вже далі нікуди* (Черняхівська В., с. 92).

Більшість прикладів доводить, що прикметники семантично найбільш зближені з дієсловами. Цю семантичну близькість помітив ще О. М. Пешковський, який писав, що „...і прикметник, і дієслово можуть бути в одному пункті об'єднані між собою і паралельно протиставлені іменникові: і *чорний*, і *чорніє* позначали для нас щось несамотійне, щось таке, що націлює нашу думку на пошуки того, що чорне й що чорніє, – іншими словами на пошуки іменника. Оскільки іменник означає предмет, то значить, і прикметник, і дієслово означають те, що ми приписуємо предметам. А предметам ми приписуємо, звичайно, їхні ознаки” [16, с. 75]. І. К. Кучеренко вбачав спільність цих частин мови в тому, що вони „обидва виражають відповідно дію і якість-властивість у віднесенні їх до предмета, у їх належності предметові” [13, с. 309]. Відносяться вони обидва до предмета, проте дієслівні ознаки є „створювані діяльністю предмета” [16, с. 75], а прикметникові ознаки – „закладені в природі предмета” [16, с. 84].

У предикативній позиції присудок, виражений прикметниковою формою, може співвідноситись не тільки з дієсловами, а з іменниками. На відміну від переходу прикметника в дієслово, перехід прикметника в іменник відбувається набагато рідше. Стосовно семантики прикметників, до цієї групи уналежнюємо прикметники на позначення **внутрішніх якостей**, зокрема розумових, пор.: *Ну, моя дорога розкоше, **будьте розумні*** (*Осип Маковой, с. 31) // *Ну, люба моя, розкіш, **будьте розумницею!*** (Вер А., с. 39); „*Ти не можеш зі мною сперечатися з тієї причини, про яку я вже згадав: – ти **глуний***”, – *відповів Волянд...* (Некрутенко Ю., с. 363) // „*Ти не можеш зі мною сперечатися через те, про що я вже згадував: ти – **глунак***”, – *відповів Воланд...* (Білорус М., с. 371); **внутрішні відчуття**, пор.: *Ця дивовижна республіка **була потребою** саме того часу* (Садовський М., с. 21) // *Ся дивна республіка **була потрібна** в той вік* (Віль Ст., с. 40) та **зовнішніх якостей**, зокрема фізичних, пор.: *...верхня губа в нього (в жиди) **була просто таки страхітлива*** (Садовський М., с. 94) // *...верхня губа у нього **було якесь страхіття*** (Віль Ст., с. 177).

Як варіантні форми функціонують прикметники та іменники на позначення присудка, що передає ступінь досконалості предмета за допомогою використання часток *як, наче, ніби* й под., пор.: *Весь вітвар у своєму віддаленому заглибленні **здавався немов сяйво*** (Садовський М., с. 46) // *Весь вітвар в своїй далекій заглибині **здавав ся мов осяяний*** (Віль Ст., с. 87).

Прикметниково-іменникова парадигма може розширитись через входження в кореферентні зв'язки з позиційно стійкими словосполученнями плеонастичного типу, які складаються із плеонастичного іменника на зразок *чоловік, хлопець, дівчина* і под. та прикметника на позначення **розумових здібностей**, пор.: „*Ну, ти **мудрець!***” – *сказав принц із масним реготом...* (Давиденко І., с. 70) // „*То ти ще **мудрий чоловік***”, – *відказав Джон, гучно засміявшись...* (Лісняк Ю., с. 92); *Стьопа **був хитрою людиною**...* (Некрутенко Ю., с. 81) // *Стьопа **був хитруном**...* (Білорус М., с. 91); *Стравинський **розумаха** й знаменитість...* (Некрутенко Ю., с. 118) // *Стравинський – **людина розумна** і славнозвісна...* (Білорус М., с.128); **фізичних якостей**, пор.: *Голова – **чоловік понурий, суворий** на вигляд і не любить багато говорити* (Рильський М.₁, с. 60) // *Голова **понурий, чоловік суворий** з виду й не любить багато говорити* (Васильченко С., с. 209) // *Голова – **понура, суворий** з виду й не любить багато говорити; А про принца Джона ми однієї думки: він **заслабка людина, щоб стати рішучим монархом**...* (Давиденко І., с. 143) // *Про принца Джона твоя думка така ж, як і моя: він **надто слабкий** як на рішучого державця...* (Лісняк Ю., с. 164); *Я – **старий чоловік, бідний, злиденний, а тепер, боронь Боже, що й дитину втратив!*** (Лісняк Ю., с. 332) // *Я **бідний, убогий старий, боюсь, що тепер навіть і бездітний!*** (Давиденко І., с. 296); *А знаєте, що я **не богач*** (Томашевич Г., с. 52) // *Ви знаєте, що я **чоловік небагатий*** (Івченкова Л., с. 562); *...людина з Каліафу – **молода людина*** (Некруте Ю., с.311) // *...чоловік з Каліафа – **молодик*** (Білорус М., с. 318); **внутрішніх якостей осіб**, пор.: *Стравинський **гуманна людина** і просто хоче втішити мене* (Білорус М., с. 162) // *Стравинський **гуманний** і просто хоче втішити мене* (Некрутенко Ю., с. 153); *Ти **сміливий хлопчина!*** (Черняхівська В., с. 75) // *А ти у нас **сміливець, Олівере!*** (Пінчевський М., с. 76); „*Значить, ви просто **дивна людина***”, – *мовив лікар* (Черняхівська В., с. 272) // „*Тоді, **виходить, ви просто дивак***”, – *зауважив лікар* (Пінчевський М., с. 268). Такі варіантні транспозиції залежать від „постійного чи тимчасового характеру предикативно-авторизованої ознаки суб'єкта”, від „ступеня відмінності лексичного значення прикметника та іменника”, а також від „наявності словотвірно співвідносного слова” [10, с. 178].

У зазначених вище прикладах іменникам властиві суфікси на означення особи певної статі, напр.: *розумниця, мудрець, сміливець, молодик, богач, дивак* тощо. Можуть субстантивуватися прикметники і через безафіксацію, напр.: *понурий – понура*. У деяких прикладах, бачимо, що перекладачі взагалі вдаються до стилістично забарвленої лексики, напр.: *глунак, розумаха, був хитруном* тощо.

Варіантними формами присудка, вираженого плеонастичним словосполученням прикметника з іменником, можуть іноді бути прикладкові словосполучення, пор.: *Та це ж – загальна думка* (Некрутенко Ю., с. 75) // *Але це – думка-загальник* (Білорус М., с. 86). Такі транспозиційні співвідношення трапляються досить рідко.

Отже, за референційним значенням із прикметниками у вторинній предикативній позиції найчастіше співвідносяться відприкметникові дієслова із семантикою: кольорової гама, внутрішніх почуттів особи чи персоналізованого предмета та зовнішніх проявів стану, об'єкта чи суб'єкта. Дієслова цих семантичних груп виявляють певну динаміку, показуючи, що суб'єкт

змінив свій попередній вигляд, стан на новий. Рідше корелюють прикметники у предикативній функції із іменниками, плеонастичними та прикладковими словосполученнями.

Література

1. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. – М.: Издательство иностранной литературы, 1955. – 416 с.
2. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія: підручник/ О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К.: Либідь, 1993. – 336 с.
3. Богородицкий В. А. Общий курс русской грамматики/ В. А. Богородицкий. – 5-е изд. – М.; Л: Соцэкгиз, 1935. – 356 с.
4. Вихованець І. Р. Різновиди транспозиції / І. Р. Вихованець // Актуальні проблеми граматики: зб. наук. праць. – Кіровоград: КДПУ, 1997. – Вип.2. – С. 57–60.
5. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська. – К.: Унів. вид-во „Пulsари”, 2004. – 400 с.
6. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І. Р. Вихованець. – К.: Наук. думка, 1988. – 256 с.
7. Габай А. Ю. Синтаксична прислівникова транспозиція в сучасній українській літературній мові / А. Ю. Габай. – К.: Інститут української мови; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. – 232 с.
8. Городенська К. Г. Морфологізація транспозиційних переходів слів / К. Г. Городенська // Теоретичні проблеми граматики: зб. наук. праць. – Донецьк: ДонДУ, 1995. – С. 51–61.
9. Городенська К. Г. Словотвірна структура слова (відіменні деривати) / К. Г. Городенська, М. В. Кравченко. – К.: Наук. думка, 1981. – 199 с.
10. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць / Н. В. Гуйванюк: Рута, 1999. – 336 с.
11. Загнітко А. П. Структурна і функційна типологія синтаксичної деривації / А. П. Загнітко // Відображення історії та культури народу в словотворенні: Доповіді 12 Міжнародної наукової конференції Комісії зі слов'янського словотворення при Міжнародному комітеті славистів (25–28 травня 2010 р., Київ, Україна) / [упоряд. та наук. ред. Н. Ф. Клименко і Є. А. Карпіловської]. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – С. 382–392.
12. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови: Морфологія: монографія / А. П. Загнітко. – Донецьк: Дон ДУ, 1996. – 435 с.
13. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія. – 2-ге вид., уточн. і доп. – Вінниця: „Поділля-2000”, 2003. – 464 с.
14. Леонова М. В. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / М. В. Леонова. – К.: Вища шк., 1983. – 264 с.
15. Матвіяс І. Г. Курс сучасної української літературної мови. Морфологія / І. Г. Матвіяс. – К.: Радянська шк., 1962. – 164 с.
16. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении / А. М. Пешковский. – 7-е изд. – М.: Учпедгиз, 1956. – 511 с.
17. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса / пер. с франц. – М.: Прогресс, 1988. – 655 с.,
18. Языкознание: Большой энциклопедический словарь / гл. ред. Н. В. Ярцева. – 2-е изд. – М.: Научное издательство „Большая Российская энциклопедия”. – 1998. – 685 с.

Список використаних джерел

*перекладач невідомий Чехов А. **Дядя Ваня**. (Ініціали перекладача не вказано, можна припускати, що переклад належить Осипу Маковею) – Чернівці: Руска Рада (Заходом д-ра Льва Когуга і Франца Коковського), 1908. – 56 с.

Андрущенко І₁ Гауф В. **Каліф Лелека** // Малий Мук: казки: [для мол. і серед. шк. віку] / В. Гауф; пер. з нім. Ігор Андрущенко; худож. О. В. Чичик. – К.: Країна Мрій, 2011. – 288 с. – С.17–24.

Андрущенко І₂, Грін О. **Пурпурові вітрила** // Пурпурові вітрила / О. С. Грін; Пер. з рос. І. Андрущенко; Іл. О. Чичиков. – К.: Країна мрій, 2012. – 352с. – С. 6–91.

Базилянська І. Сент-Екзюпері А. де **Маленький принц** [Пер. з франц. І.Базилянська] // Грін О. Пурпурові вітрила. Та, що біжить по хвилях [Текст] / О.Грін. Маленький принц [Текст] / А. де Сент-Екзюпері; [до зб. в цілому] Пер. І.Л.Базилянська. – Харків: ВД „ШКОЛА”, 2009. – 384 с. – С. 309–379.

Білорус М. Булгаков М. **Майстер і Маргарита**: Роман [Пер. з рос. М. А. Білоруса] / М. О. Булгаков. – Харків: Фоліо, 2006. – 415с.

Васильченко С. Гоголь М. Майська ніч, або Утоплена [Пер. з рос. Степан Васильченко] // Тарас Бульба / М. В. Гоголь; Пер. з рос.: [Для серед. та ст. шк. віку] / Іл. О. В. Кузнецової, О. А. Літвінова. – К.: Школа, 2009. – С. 199–234.

- Вер А., Ковалевський В. Чехов А. **Дядя Ваня**. Переклад з рос. мови А. Вер і В. Ковалевського. – К.: Мистецтво, 1954. – 71с.
- Віль Ст. Гоголь М. Тарас Бульба [Пер. з рос. Ст. Віль (Гринюк Лесь (Олекса)]. – Вінніпег: Канадійсько-українська видавнича спілка, 1918. – 201с. // http://chtyvo.org.ua/authors/Hohol/Taras_Bulba_vyd_1918
- Давиденко І. Скотт В. **Айвенго**/ Вальтер Скотт; Пер. з англ. І. Давиденко. – К.: Країна Мрій, 2010. – 400 с.
- Жаловський А. (псевд. А.Перепадя) Сент-Екзюпері А. де. **Маленький принц** / Пер. з франц. та примітки Анатолія Жаловського. – Харків: Фоліо, 2004. – 349 с.
- Івченко Л. Мопассан Гі де. **Диявол** [Пер. з франц. Людмила Івченко] // Твори: В 2 т. / Гі де Мопассан. – К.: Дніпро, 1990. – Т.2: Наше серце; Сильна, мов смерть: Романи. Вибрані оповідання: Пер. з фр. – 670 с. – С.561-567.
- Кононович Л.₁ Сент-Екзюпері А. де. **Маленький принц** [Текст]: повість / А. Сент-Екзюпері; з акварелями автора; пер. з франц. Леонід Кононович. – Львів: Кальварія, 2007. – 96с.
- Кононович Л.₂ Грін О. **Червоні вітрила** // <http://www.ukrcenter.com/Література/Олександр-Грін/25427-1/Червоні-вітрила>
- Лісняк Ю., Лозинська Г. Скотт В. **Айвенго**: іст. роман: для серед. та ст. шк. віку/ Вальтер Скотт; пер. з англ. Ю.Лісняка та Г.Лозинської; приміт. Г.Лозинської. – Вид. 2-ге, без змін. – К.: Національний книжковий проект, 2012. – 496 с.
- Некрутенко Ю. Булгаков М. **Майстер і Маргарита**: Роман [Пер. з рос., упродів та коментарі Юрія Некрутенка]/ М. О. Булгаков. – Київ: Ксенія Сладкевич, 2008. – 528с. – С.9-399.
- Підмогильний В., Антонович М. Мопассан Гі де. **Пампушка** [Пер. з франц. Валер'ян Підмогильний та Михайло Антонович] // Любий друг: Романи, новели: пер. з фр. / Гі де Мопассан; Передмова, приміт. К.Шахової; Пер. В.Підмогильний, П.Чикаленко, М.Качеровський. – Харків: Фоліо, 2004. – 351с. – С.277-309.
- Пінчевський М. Діккенс Ч. **Пригоди Олівера Твіста** [Пер. з англ. Мар Михайлович Пінчевський, Г. Пінчевська-Чекаль, Олександр Іванович Терех] // Роман / Чарльз Діккенс. – К.: Дніпро, 1987. – 423с.
- Попович Є. Гауф В. **Каліф-чорногуз** [Пер. з нім.: Євген Попович] // Казки: [для мол. та серед. шк. віку] / Вільгельм Гауф. – К.: Школа, 2001. – 208с. – С. 5–19.
- Рильський М.₁ Гоголь М. Майська ніч, або Утоплена [Пер. з рос. Максим Рильський] // Вечори на хуторі біля Диканьки/ М. В. Гоголь. – К.: ВЦ ЦК ЛКСМУ „Молодь”, 1982. – С. 51-76.
- Рильський М.₂ Гоголь М. Ніч проти Різдва [Пер. з рос. Максим Рильський] // Тарас Бульба / М. В. Гоголь; Пер. з рос.: [Для серед. та ст. шк. віку] / Іл. О. В. Кузнецової, О. А. Літвінова. – К.: Школа, 2009. – С. 239–314.
- Садовський М. Гоголь М. **Тарас Бульба** [Пер. з рос. Микола Садовський]. – К.: вид. т-ва „Час”, 1918. – 176 с.
- Стадник Й. Чехов А.П. **Медвідь**. Шутка на 1 дію. Переклад з рос. мови Йосип Стадник. – Львів: Русалка. – Вип. II. – 1922. – 22 с.
- Терещенко Р. Мопассан Гі де. **Пампушка** [Пер. з франц. Роман Терещенко] // Твори: В 2 т. / Гі де Мопассан. – К.: Дніпро, 1990. – Т.2: Наше серце; Сильна, мов смерть: Романи. Вибрані оповідання: Пер. з фр. – 670 с. – С. 326–361.
- Томашевич Г. Мопассан Гію де. **Чорт** [Пер. з франц. Гриньо Томашевич] // Кльод Ге. Другі оповідання. – Вінніпег, Ман. Українська видавнича спілка, 1916. – 64 с. – С. 49–59.
- Хуторян А. Гоголь М. Ніч перед Різдрвом [Пер. з рос А. Хуторян] // Вибрані твори / М. В. Гоголь. – К.: Держлітвидав, 1948. – С. 27–62.
- Чайківський Б. Чехов А. **Медвідь**. Освідчення кальхас. Переклад з рос. Богдан Чайківський. – Чернівці: Руска Рада (Заходом д-ра Льва Когута і Франца Коковського), 1908. – 46с. – С. 3–20.
- Черняхівська В. Діккенс Ч. **Пригоди Олівера Твіста** [Пер. з англ. Вероніка Олександрівна Черняхівська] // Роман: [для серед. і ст. шк. віку] / Чарльз Діккенс. – 2-ге вид. – К.: Веселка, 1993. – 428 с.